ACTA UNIVERSITATIS LODZIENSIS
KSZTAŁCENIE POLONISTYCZNE CUDZOZIEMCÓW 18, 2011
https://doi.org/10.18778/0860-6587.18.41

Danuta Gałyga
Uniwersytet Jagielloński

ZINDYWIDUALIZOWANA METODA KOMUNIKACYJNA NAUCZANIA JĘZYKÓW SŁOWIAŃSKICH A NAUCZANIE JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO

Słowa kluczowe: zindywidualizowana metoda komunikacyjna, ujęcie profesora Aleksego Awdiejewa, autonomiczność, samodzielność, komunikatywność, autentyczne teksty, aktualne wiadomości, nagrania i transkrypty

Zindywidualizowana metoda komunikacyjna profesora Aleksego Awdiejewa skierowana jest na rozwijanie sprawności mówienia i rozumienia ze słuchu. Materiałem nauczania są autentyczne publicystyczne teksty radiowe, telewizyjne w postaci fonicznej i graficznej. Rola nauczyciela polega na doborze ciekawych, efektywnych materiałów zachęcających do komunikacji. Metoda kładzie nacisk na kreatywne ćwiczenia promujące spontaniczność i improwizację, które uwzględniają potrzeby i zainteresowania uczących się.

Szczególną rolę w nauczaniu, uczeniu się języka obcego odgrywa wybór określonej metody, konkretnej strategii nauczania oraz zastosowanie odpowiednich narzędzi i pomocy dydaktycznych. Rozwijane przez wieki metody, mające fundamentalny wpływ na modelowanie procesu nauczania i uczenia się języków obcych, różniły się od siebie w sposób zasadniczy.

Jedną z najstarszych tradycyjnych metod nauczania, opartą na zasadzie analogii z uczeniem się języka ojczystego, jest metoda bezpośrednia. Przypisuje ona duże znaczenie naturalnemu kontaktowi z językiem autentycznym. Do jej głównych parametrów zaliczyć można: prymat języka mówionego wobec języka pisanego, wykluczenie języka ojczystego z procesu uczenia się i nauczanie gramatyki drogą indukcji. Z kolei tradycyjna metoda gramatyczno-tłumaczeniowa, przejęta z lekcji łaciny, kładzie nacisk na znajomość reguł gramatycznych, a nie zastosowanie języka docelowego w sytuacjach codziennych. W latach trzydziestych XX w. wzrost zainteresowania badawczymi pracami naukowymi nad językiem jako narzędziem komunikacji, ukierunkowanie językoznawstwa na poznawczy opis języka, a także badanie struktury języka mówionego doprowadziły do opracowania przez uczonych amerykańskich metody

audiolingwalnej. Metoda ta preferuje w nauczaniu języka obcego pamięciowe powtarzanie wzorców zdaniowych, co odpowiada traktowaniu języka jako zbioru nawyków. W latach siedemdziesiątych XX w., jako unowocześnienie metody gramatyczno-tłumaczeniowej, rozwinęła się metoda kognitywna. Metoda ta traktuje język jako narzędzie interakcji – wzajemnego oddziaływania ludzi na siebie. Głównym jej celem jest osiągnięcie przez ucznia kompetencji, rozumianej jako umiejętność posługiwania się językiem docelowym stosownie do sytuacji, statusu rozmówcy i intencji komunikacji. Celem tej metody jest również osiągnięcie przez uczącego się umiejętności poprawnego reagowania na komunikaty rozmówcy. Błędy gramatyczne traktowane są tu jako wskaźnik progresji w przyswajaniu języka. Od lat osiemdziesiątych XX stulecia ogromną popularność zyskało podejście komunikacyjne do nauczania języków obcych (głównym jego celem było osiągnięcie umiejętności efektywnego porozumiewania się odpowiednio do sytuacji), które z powodzeniem, w różnych eklektycznych postaciach (włączając wiele rozwiązań i technik zapożyczonych z innych metod), jest stosowane do dziś w nauczaniu języków obcych.

Mówi się, że nie ma skutecznej dla wszystkich metody nauczania języków obcych, gdyż jedni kierują się w wyborze metody celem nauki, potrzebami uczniów, inni – zainteresowaniami uczących się, a także cechami ich osobowości. Wydaje się, że zindywidualizowana metoda komunikacyjna nauczania języków słowiańskich w ujęciu profesora A. Awdiejewa, stosowana od kilku lat w Instytucie Rosji i Europy Wschodniej UJ, wychodzi naprzeciw oczekiwaniom wielu uczących się.

Skierowana jest ona na rozwijanie sprawności mówienia i rozumienia ze słuchu. Rozwija umiejętności czytania ze zrozumieniem i pisania. Podstawowym materiałem nauczania są autentyczne teksty w postaci fonicznej i graficznej pozyskiwane przede wszystkim ze stron internetowych, np. dla języka rosyjskiego z www.svobodanews.ru. Znajdują się tu nagrania bieżących wiadomości (m.in. w formie MP3) oraz ich transkrypty, co ułatwia dekodowanie tekstu, zwłaszcza na początkowym etapie nauczania tą metodą. Na stronie tej znaleźć można również nagrania i transkrypty audycji radiowych poruszających ciekawe i, co najważniejsze, aktualne tematy, motywujące do dyskusji. Tak więc studenci nauczani tą metodą powinni mieć stały dostęp do Internetu. Nie używa się w tej metodzie podręcznika. Każdy student zobowiązany jest za to zaopatrzyć się w słownik dwujęzyczny. Zadaniem nauczyciela jest przygotowanie studenta do efektywnego korzystania z tego słownika jako podstawowego narzędzia pracy z tekstem. Na każde zajęcia studenci przygotowują „przegląd wiadomości" w formie „prasówek" z aktualnych wiadomości (poczynając od przytoczenia nagłówków wiadomości, stopniowo przechodząc do dłuższych wypowiedzi). Począwszy od pierwszych zajęć studenci słuchają także nagranych aktualnych wiadomości (na początku w tempie wolnym, później, tzn. w II semestrze, w przyspieszonym – bieżące wiadomości są nagrywane przez nauczycieli, prze-

ważnie rodzimych użytkowników danego języka – i w końcu, tj. w drugim roku, w tempie szybkim, tzn. naturalnym, pochodzącym bezpośrednio z radia). Piszą streszczenia usłyszanych wiadomości, korzystając przy tym, rzecz jasna, ze słowników. Na początku każdego semestru uczący się otrzymują zbiór obowiązkowych materiałów w postaci nagrań i tekstów drukowanych do indywidualnej pracy nad językiem (są one podstawą do ćwiczeń mających na celu utrwalenie podstawowych reguł gramatycznych, dają one również możliwość osiągnięcia umiejętności reprodukcji ich treści w postaci ustnej i pisanej, a także uczestniczenia w dyskusji). W metodzie tej nie ma świadomego tłumaczenia reguł, nie ćwiczy się dryli, nie stosuje tradycyjnych testów. Student uczy się żywego języka, a nie oderwanych od siebie struktur językowych. Dopiero gdy wielokrotnie błędnie zostanie użyta dana struktura, nauczyciel ingeruje (po zakończeniu wypowiedzi), przybliżając uczącym się zasadę (bez terminów metajęzykowych). Zwraca się bardziej uwagę na komunikatywność i zrozumiałość wypowiedzi niż na poprawność językową, osiąganą za wszelką cenę. Treść ma przewagę nad formą. Najlepszym sposobem poznawania reguł gramatycznych jest czytanie w języku obcym. W ten sposób uczący się może zaobserwować i odkryć typowe struktury języka. Nauczający starają się, by materiał dostarczony uczącym się pozwolił im na samodzielne sformułowanie i zweryfikowanie reguł gramatycznych. Jest to wyjątkowo kreatywne zajęcie, swego rodzaju zabawa w dekodowanie tekstu. Przypomina rozszyfrowywanie utajnionego języka. Może też być nazwane zagadką kryminalną, a uczący się są detektywami językowymi. Rozszyfrowując tekst (a czasem tylko jego fragmenty), uczący się przyswajają konkretne słowa i wyrażenia w kontekście (bez bezmyślnego wkuwania słówek). Wszak słowa osadzone w kontekście lepiej się zapamiętuje! Poza tym im więcej uczący się wiedzą, tym mniej muszą dekodować – tylko te fragmenty tekstów, w których występują nowe słowa i wyrażenia – zatem nakład pracy włożonej w dekodowanie z tygodnia na tydzień jest coraz mniejszy.

Zadaniem nauczyciela nauczającego tą metodą jest przygotowanie studentów do samodzielnej pracy/nauki. Mowa tu o rozwijaniu ich niezależności, czyli „autonomii". Nauczający odgrywa rolę jedynie doradcy, organizatora, animatora, jest pomocnikiem wspomagającym i monitorującym proces przyswajania języka obcego, wybór ćwiczeń, czasem – temat do rozwijania sprawności mówienia. Rola nauczyciela polega też na doborze ciekawych efektywnych materiałów zachęcających do komunikacji i zwiększających motywację studentów, na udzielaniu im wszelkiej pomocy w trakcie prób komunikowania się (nie zaś li tylko na kontrolowaniu i poprawianiu!). Rola pomocnika sprawia, iż nauczyciel dostarcza odpowiednich zwrotów leksykalnych, których studenci akurat chcą użyć, a tym samym nauczyciel musi być zawsze przygotowany do odpowiedzi na nieprzewidziane pytania, które mogą być zadane w sytuacjach komunikacyjnych.

Aby zapewnić atrakcyjność zajęć, wykorzystywane są tematy, które interesują studentów i przygotowują ich do słownych interakcji w warunkach zbliżo-

nych do naturalnych. Na zajęciach stosowana jest też forma wykładów, tematycznie związanych z zainteresowaniami studentów. W związku z tym organizowana jest tzw. „Giełda tematów" – każdy student raz w semestrze prowadzi „wykład" na wybrany przez siebie temat (na poziomie bardziej zaawansowanym przeprowadzane są także minikonferencje na dany temat). Na jego podstawie rodzą się dyskusje w grupach, dialogi, symulacje, odgrywanie ról itp. Prezentacja nauczyciela/studenta wykorzystuje często różne pomoce wizualne. „Wykładowca" mówi wolniej i wyraźniej, zadania do wykonania dla studentów są realne pod względem trudności. Wybór tematów wykładów powinien być motywujący i wcześniej uzgodniony ze studentami. Organizowany jest też, zwłaszcza po wspólnym obejrzeniu ciekawego filmu, „dyskusyjny klub filmowy". Studenci są również zobligowani do stałego uczestnictwa w forum internetowym, gdzie poruszane są wybrane przez nich samych tematy dyskusji. Metoda ta kładzie zatem duży nacisk na kreatywne ćwiczenia promujące spontaniczność i improwizację, które uwzględniają potrzeby i zainteresowania studentów.

Tak więc celem nauczania języka tą metodą jest osiągnięcie przez studentów poziomu „podstawowego" w rozumieniu ze słuchu tekstów radiowych i telewizyjnych, czytaniu ze zrozumieniem tekstów publicystycznych, korzystaniu z innych źródeł informacji. Celem nauczania jest również przygotowanie do dyskusji problemowych oraz napisania krótkich opowiadań na tematy podejmowane w publicystyce. Na każdym poziomie zaawansowania materiał nauczania jest zbliżony do wykorzystywanego na początkowym etapie nauczania, lecz ma większy stopień trudności i odpowiada zadeklarowanym zainteresowaniom danej grupy studentów. Różne aktywności mowne i pisemne niezbędne dla prowadzenia dyskusji obejmują streszczenia ustne i pisemne, komunikaty, różne typy zabierania głosu w dyskusji, umiejętność analizy problematyki i argumentacji, prowadzenia podstawowych działań perswazyjnych. W ramach kształcenia poprawnej wymowy przewidziane jest opanowanie pamięciowe tekstów poetyckich i prozy oraz kanonu najbardziej popularnych piosenek. Przewidziane są również ćwiczenia w czytaniu, układanie dialogów z „życia codziennego" (w sklepie, u lekarza itp.), by studenci opanowali przy okazji podstawowe funkcje i pojęcia językowe. Organizowane są też konkursy recytatorskie.

Zaliczenie pierwszego etapu kursu (po 90 godzinach nauki) polega na wysłuchaniu 5 informacji radiowych i zapisie ich treści oraz omówieniu przygotowanego wcześniej tekstu publicystycznego. Student już po półrocznym kursie nauczania tą metodą nie boi się zabrać głosu w tym języku i w miarę umiejętnie uzyskuje/przekazuje zamierzone informacje. Metoda ta czyni studenta efektywnym podmiotem, wciąż uaktualniającym swój system reguł (w miarę napływania nowych informacji). Student jest aktywny, a nauczyciel niejako usuwa się w cień i tylko pomaga, podsuwając odpowiednie przykłady czy korygując błędy. Zajęcia odbywają się w małych grupach (w związku ze zmianą roli nauczyciela).

Głównym założeniem zindywidualizowanej metody komunikacyjnej jest autonomiczność, czyli rozwijanie samodzielności w zdobywaniu wiedzy. Studenci zachęcani są do indywidualnych poszukiwań informacji w Internecie: różnego rodzaju definicji, biografii znanych osób, opisu ciekawych miejsc, zabytków, informacji o ważnych wydarzeniach z historii itp., z których tworzą zagadki lub quizy wiedzy z różnych dziedzin. W ten sposób mają ciągły dostęp do materiałów autentycznych, co zapewnia im maksimum kontaktu z językiem obcym i rozwija postawę ciekawości, otwartości oraz tolerancji wobec innych kultur. Nauka języka osadzona jest tu zatem w realiach (mimo że nauczanie nie odbywa się w kraju docelowym) – poprzez słuchanie radia, oglądanie programów telewizyjnych, korzystanie z Internetu, oglądanie filmów imitowana jest atmosfera językowa kraju docelowego. Studenci mogą wnosić własne propozycje do programu, stając się aktywnymi współtwórcami procesu dydaktycznego. Dzięki temu budują też poczucie własnej wartości. Punktem wyjścia tej metody jest wszak indywidualne podejście do każdego studenta, gdyż każdy z nich ma nie tylko inne tempo pracy, lecz także styl uczenia się.

Wydaje się więc, iż zindywidualizowana metoda komunikacyjna profesora A. Awdiejewa to ciekawa propozycja również dla nauczycieli języka polskiego jako obcego, nauczających tego języka zwłaszcza poza granicami Polski. Jak zostało to już wyżej powiedziane, metoda ta pozwala na maksymalne imitowanie „atmosfery" Polski i na równie maksymalny kontakt ze współczesnym językiem i kulturą polską (nauka języka tą metodą odbywa się wszak poprzez stały kontakt z danym językiem, za pośrednictwem różnych mediów i pod stałą kontrolą nauczyciela – rodzimego użytkownika danego języka). Dzięki tej metodzie student mógłby być na bieżąco informowany o tym, co się dzieje w Polsce, co się mówi na dany temat, a co mogłoby stanowić punkt wyjścia do ciekawych dyskusji.

Summary

A. Awdiejew's individualized communicative method is focused on developing speaking and listening skills. The teaching material contains authentic journalistic texts from radio and TV programs, in the sound and graphic version. The teacher's role is to choose interesting, effective materials that would encourage communication. This method emphasizes creative exercises that promote spontaneity and improvisation and take into consideration the needs and interests of the students.